

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Reiffenstuel, Anaklet

Monachii, 1699

Distinctio Prima. De Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ; sive, De Festis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40206

TRACTATUS X. DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

1. **P**ost Præcepta Decalogi, quibus inter alia debita- Ratio ordi-
tam legitimis Superioribus reverentiam, obe- nis.
dientiamque præstare, divinitus edocemur, re-
ceptissima methodo agitur de Præceptis Eccle-
siae; cujus Prælatos Aeterna Veritas adeo ho-
norandos censuit, ut de eisdem in persona suo-
rum Discipulorum, tunc præsentium, pronuntiare dignata fue-
rit, Lucæ c. 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et
rursus Match. c. 18. *Si non audierit eos, dic Ecclesiae: si autem Ecclesiam
non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

DISTINCTIO I.

De Primo, & Secundo Præcepto Eccle-
siae; sive, De Festis.

QUÆSTIO I.

Quænam generatim Primo, & Secundo Præcepto Eccle-
siae injungantur?

2. **P**ræcipua Præcepta Ecclesiae, & cuius Christiano scitu, at- Præcepta
que observatu necessaria, communiter quinque nume- Ecclesiae ge-
rantur, non obstante, quod plurima alia Præcepta Eccle- neralia,
siastica, particulares hominum Status concernentia, & in Sacris quinque.
Canonibus expressa reperiantur. Ex illis autem quinque præ- Tenor pri-
cipuis, simulque generalibus Ecclesiae Præceptis, primum com- mi, & se-
munter sequentibus verbis proponitur: *Statutos Ecclesiae dies Fe- cundi.
stos*

fos celebrato: de quo fit mentio frequenter in Jure Canonico, ut c. Nullus. & seqq. 15. q. 4. & can. 1. & seqq. de consec. dist. 3. nec non & toto Tit. de Ferijs. Secundum Præceptum Ecclesiæ, & priori conexum, sequentibus verbis complecti solet: *Sacram Missæ Officium diebus Festis reverenter audito: de quo habetur can. Missas. de consec. dist. 1. Et de his singillatim in progressu.*

Præceptum
de celebra-
tione Festo-
rum, partim
affirmati-
vum, & par-
tim negati-
vum est.

3. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum de celebratione Festorum, partim est affirmativum, partim negativum. Ita Herincx part. 3. disp. 3. de Festis, n. 8. estque communis. Nam quatenus illud est affirmativum, præcipitur devota Missæ auditio omnibus diebus Festivis: quatenus verò est negativum, præcipitur abtinentia ab operibus servilibus, & nonnullis alijs, de quibus fit sermo cap. 1. de Ferijs, ubi Pontifex omnes dies Dominicos (idem dicendum de Festivis) à vespera in vesperam cum omni veneratione decernit observari, & ab omni illicito opere abstinere: ut in eis mercatum minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur. Hæc ibi; etsi postmodum cap. ult. de Ferijs, rectè hoc limitetur, nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.

Dies Festi
quando in-
choandi?

4. CONCL. II. Quamvis in Jure Canonico, cit. cap. 1. de Ferijs, dicatur, quòd dies Festi incipere debeant à vesperis præcedentis diei, vel durare usque ad vesperas diei sequentis, idque in Officio Divino, seu recitatione Horarum Canoniarum etiamnum observetur: tamen, quantum attinet ad abstinentiam ab operibus servilibus, alijsque supra enumeratis, rationabili & antiquæ locorum consuetudini standum est. Ita expressè habetur cap. Quoniam. de Ferijs. Idem patet ex cap. ult. de Consuetud. ubi generaliter dicitur, quòd consuetudo rationabilis, & legitimè præscripta, deroget Juri positivo humano. Hinc ex usu Romanæ Ecclesiæ, qui per totam ferme Europam invaluit, solent incipere Festa à media nocte, & terminari in sequenti media nocte, arg. l. More Romano. ff. de Ferijs; quamvis, si alia alicubi sit consuetudo; ea rectè observetur.

An in ipsis
Fideles præ-
ter Missam,
teneantur
ad alia pia
opera?

5. CONCL. III. Etsi saluberrimum sit, summèque omnibus suadendum, ut Fideles ad majorem dierum Festorum venerationem, debitæque DEO pro innumeris receptis beneficijs grates rependendas, præter devotam auditionem Missæ, alijs quoque pietatis operibus vacent, ac præsertim Concioni attentè intersint; speciali tamen Præcepto Ecclesiastico ad id non obligantur. Ita Mastrius disp. 11. Theol. Moral. num. 81. Azorius part.

part. 1. lib. 7. cap. 3. q. 7. Herincx loc. cit. n. 9. & alij. Nullibi enim tale praecceptum aperte habetur.

6. Nec obitat Concilium Trident. Sess. 24. c. 4. de Reform. ibi: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochia sua interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Nam, quamvis nonnulli Doctores: quos citat Barbosa in *Collectan.* ad cit. c. 4. Concilij Trident. n. 15. inde inferant, atque ex ly, teneri unumquemque, deducant ejusmodi obligationem interessendi Concilij Parochiali; tamen Concilium non loquitur de rigorosa obligatione juris positivi. Et hoc desumitur tum ex ly, *Moneat Episcopus*, quod patet non involvere praecceptum: tum ex addita clausula, *Ubi commode id fieri potest*: tum ex communi sensu Fide- lium, qui a tempore citati Concilij Tridentini tam gravem obligationem in dictis verbis non agnoverunt.

Praefertim ad audien- dam Con- cionem?

7. Nec dictis obitant illa verba, *Unumquemque teneri.* Nam imprimis haec verba, etiam in toto rigore accepta, non loquuntur de obligatione absoluta, sed solum supposita commoditate. Deinde ea commodè intelliguntur de obligatione audiendi verbum Dei, non quae procedit ex jure aliquo Ecclesiastico, sed quae procedere solet ex lege Charitatis, qua quisque tenetur habere curam animae suae, sibi que providere de scientia necessaria ad salu- tatem, & observantiam mandatorum Dei; atque adhibere non solum media simpliciter necessaria ad salutem, sed etiam utilia, inter quae connumeratur devota Concionum auditio. Et merito monendi sunt Fideles ad accedendam propriam Parochiam, ut- pote in qua denuntiari solent dies Festi. atque occurrentia jejunia, & alia de praeccepto observanda; quamvis caeteroquin sufficiat, Concionem extra Parochiam suam audire. Barbosa loc. cit. post Suarez, Herincx, & alij.

Solvitur in- stantia.

8. CONCL. IV. Esse potestatem in Ecclesia instituendi Festa de praeccepto, de fide est: atque patet ex perpetua traditione, & usu Ecclesiae, a temporibus Apostolorum usque nunc continua- to. Quinimò etiam Episcopi respectu suarum Dioecesium cum consensu Cleri, & saltem tacito Populi, possunt instituere qua- dam Festa; prout habetur cap. ult. de Ferijs, & alibi.

Fideles mo- nendi, ut accedant propriam Parochiam.

9. CONCL. V. Dies festi ab Episcopis in sua Dioecesi praec- cepti, servari debent ab omnibus, etiam exemptis, ac Regulari- bus. Ita expresse statuitur in Concilio Trident. Sess. 25. cap. 12. de Regularibus, ibi: *Dies etiam Festi, quos in Dioecesi sua servandos*

Datur in Ec- clesia pote- stas institu- endi Festa.

Festa ab Episcopis praeccepta, etiam à Re- gularibus servanda.

idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, servantur.

QUÆSTIO II.

Quæ opera diebus Festis prohibita sint ?

Opera corporis & animæ, seu

ADvertendum, Opera nostra alia esse corporis, seu corporalia, quæ nimirum per corporis exercitationem peraguntur: alia esse Opera animæ, qualia sunt legere, scribere, docere, disputare, concionari, consulere, & similia; quæ idcirco Opera animæ dicuntur, quia ab anima præcipue procedunt, & ad animam excolendum spectant: atque alio nomine Opera liberalia vocantur.

Corporalia & liberalia quæ ?

Opera corporalia servilia, seu

11. Rursum Opera corporalia alia ex genere suo sunt servilia, alia non item. Opera servilia dicuntur, quæ ex se habent quemdam famularum, & solum ab ijs communiter exercentur, qui alijs inserviunt: ut opus arandi, fabricandi, seminandi, suendi, & alia hujusmodi Opera mæchanica, quæ servis propriè conveniunt, etiam si per liberos nonnunquam exercentur. Et hæc appellantur etiam *mæchanica*, eo quod per Artes mæchanicas dirigantur: atque distinguuntur ab Operibus liberalibus, quod hæc non habeant effectum materialem, vel corporeum; aut si habent, is principaliter ordinatur ad animum excitandum, vel instruendum: econtra verò Opera mæchanica post se relinquunt effectus corporeos, atque in commodum corporis proximè tendentes. Opera ex genere suo non servilia vicissim dicuntur illa, quæ propriè non conveniunt servis, sed omnibus communia sunt, tam dominis, quam servis: ut iter facere, saltare, digladiari, & hujusmodi.

Mæchanica, &

Opera non servilia, quæ ?

Diebus Festis non prohibentur opera animæ, nec pietatis aut necessitatis.

12. CONCL. I. Diebus Dominicis, Festivisque, non sunt prohibita opera animæ, neque opera pietatis aut necessitatis. Ita communis; & patet ex cap. 1. & ult. de Ferijs, num. 3. allegatis. Adde cum Navarro cap. 13. Manual. n. 5. & alijs, quidquid nonnulli contradicant, hujusmodi opera, quæ diebus Festis fieri conceduntur, non solum gratis, sed etiam ob pecuniam, atque animo recipiendi mercedem, licitè peragi posse: siquidem intentio, atque propositum lucrandi, non facit opus servile, aut illicitum, quod ex se non est tale.

Opera non servilia quæ

13. CONCL. II. Opera non servilia quædam diebus Dominicis ac Festivis sunt concessa, quædam non. Patet hoc ex cit. cap.

cap. 1. de Ferijs; ubi dictis diebus prohibetur fieri *Mercatum*, sive prohibean-
mercatura: item *Placitum*, cujus nomine venit quaelibet lis, jur-
tum, seu causa Forensis, quæ in iudicio agitur: item & *Præ-*
statio sacramenti, hoc est, iuramenti iudicialis; adeoque neque te-
stes tunc recipere, aut examinare licet, utpote qui prius jurare de-
bent, nisi suadente pietate, aut urgente necessitate (a) non ob- (a) De hoc
stante, quòd talia neququam sint opera servilia, quinimò à domi- *Quaest. seq.*
nis communiter præstentur. Porro reliqua opera non servilia, n. 27. &
demptis enumeratis, non sunt illicita diebus Fests. *seqq.*

14. CONCL. III. Opera servilia diebus Dominicis, Festivif-
que, sunt prohibita: unde qui talia dictis diebus per notabilem *Opera servi-*
partem (de qua n. 25.) sine iusta causa excusante exercet, peccat *lia Fests*
mortaliter. Ita communis; & patet ex cit. cap. 1. de Ferijs, atque *diebus pro-*
receptâ consuetudine Ecclesiæ, & communi sensu Fidelium. Con- *hibita.*
cordat illud Levitici cap. 23. *Omne opus servile non facietis in eo*: nam
hoc præceptum, utpote iudiciale, ac ex parte morale, Ecclesia
innovavit.

15. Rectè tamen notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. q. Dies Festi
122. art. 4. quòd dies Festi Christianorum, utpote post cessatio-
nem Legalium veteris Legis Jure duntaxat Ecclesiastico introdu-
cti, non ita strictè obligent, sicut olim obligabat præceptum Di-
vinum de observando Sabbato. Unde multa nobis per mittun-
tur diebus Dominicis, Festivifq; , ut ignem succendere, cibos co- *strictè obli-*
quere, iter facere, & huiusmodi, quæ in Sabbatis antiquæ Legis *gant, ut*
non licebant, *Exodi cap. 35. & cap. 16. & alibi.* Simulque circa prohi- *olim ludæo;*
bita in nostris Festivitatibus, facilius est dispensatio, quàm olim *ram.*
in Sabbato. Navarrus cap. 13. Man. num. 2. Azorius, & alij. Ve-
rùm occasione præmissorum occurrunt plura dubia. Hinc

16. Quæritur I. An venari, & piscari, sit opus servile, ac
prohibitum in die Festo? Resp. Venari, & piscari, ex se, ac nisi
addantur opera servilia, non censentur prohibita, si fiant dunta-
taxat recreationis gratiâ; cum non sint servilia, sed potiùs libera-
lia, & communia servis & dominis. Bonacina tom. 2. disp. 5. q. un.
punct. 2. num. 23. Azorius, & alij. Dicitur notanter, *nisi addantur*
opera servilia: nam fatendum, quòd venatio & piscatio non li-
ceat, quando est conjuncta cum alijs operibus servilibus; prout
accidere solet in venationibus clamorosis cum canibus, & appa-
ratu institutis, nec non & in operosis multique laboris, & pi-
scatoriæ Tribui quasi proprijs piscationibus: quales proinde in
Jure, c. *Licet, de Ferijs*, duntaxat conceduntur tempore necessi-
tatis,

tatis, seu propter occursum lucri transeuntis; eò quòd tales pisces raro, & certis duntaxat temporibus apparere soleant, ut Halecia, & hujusmodi.

An tunc liceat scribere, etiam ob lucrum?

17. Quæritur II. An scribere, si fiat ob lucrum, sit opus servile, & consequenter die Festo prohibitum? Resp. Cùm scribere sit opus mentis, & locutio quædam permanens, ordinata ad instructionem mentis propriæ, vel alienæ; idcirco ex se censetur opus liberale, nec sit servile ob id, quòd fiat ob lucrum. Ita Navarrus *loc. cit. num. 5.* & alij. Ratio est: quia Ecclesia non prohibuit operari in die Festo propter mercedem, nisi in quantum prohibuit totum opus; ergo, cùm scribere die Festo non prohibetur, neque prohibitum est scribere propter mercedem. Idem juxta probabiliorem sententiam est dicendum de transcriptione, quæ à Notarijs & Scribis fit ex officio, & pactâ mercede: siquidem transcribere non est aliud, quàm scribere; ergo si hoc de se est licitum die Festo, erit & illud.

Pingere, an licitum?

18. Quæritur III. Utrum pingere diebus Festis sit prohibitum? Resp. Hic varias esse Doctorum sententias, quæ sequenti modo videntur posse concordari. Et quidem plerique faciunt, non esse illicitum, pingere ob solam voluptatem, aut recreationis gratiâ quasdam delineationes facere: quod ipsum videtur suadere communis sensus hominum. Deinde Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 2. num. 3.* post Medinam, & Lopez, probabile censet, quòd pingere in aliqua tabella, sine apparatu & magno labore, opus servile non sit, ideòque nec prohibitum die Festo per se loquendo: quia talis pictio, perinde ac scriptio, consistit in ducendis lineis, ac figuris; & consequenter idem dicendum de tali pictione sine apparatu, simulque secluso scandalo factâ, quod de scriptione. Tandem extra præfatas limitationes die festo pingere, communis sententia Doctorum negat esse licitum: quia (inquiunt) pingere, per se loquendo, est opus servile, cùm soleat fieri ab ijs, qui alijs inserviunt, ut argumentatur Bonacina *loc. cit. n. 25.* citans alios: simulque est mechanicum, cùm respiciat opus sensibile & externum artefactum, principaliter non ordinatum ad instruendum animum; licet pictores contendant, suam artem esse unam ex liberalibus. Maltrius *disp. 11. n. 24.* Herincx, & alij.

Quid dicendum de Typographis?

19. Quæritur IV. Quid dicendum de Typographis? Resp. I. Certum est, quòd actualis impressio foliorum sit opus servile, ac proinde prohibitum. Num autem artificiosa illa ordinatio, seu

feu compositio characterum, sit opus servile, nec ne, major est difficultas, eo quod ipsa videatur æquipollere scriptioni. Nihilominus Herincx *disp. 3. de Festis, quest. 2. n. 15.* & Bassæus *ŷ. Festum. II. n. 3.* citans communem, contra Dianam *part. 4. tract. 4. resol. 62.* & Layman, etiam compositionem characterum inter opera servilia, & mæchanica connumerat: cum per se non ordinetur ad locutionem, & expressionem mentis, sicuti transcriptio, sed sit præparatio materiæ, & fabricatio instrumenti mæchanici ad opus mæchanicum, scilicet ad ipsam impressionem. Verum Typographi ordinantes characteres in ea persuasione sunt, quod post rem Divinam licitè compensare possint ea, quæ præcedentibus diebus neglexerunt, ut inquit Layman *loc. cit.*

20. *Quæritur V. An itineratio sit opus servile? Resp.* Itineratio cum communi, itinerationem non esse opus servile, nec per se an licita die Festo? prohibitam diebus Festis: quia potius censetur esse opus naturale, ordinatum ad corporis conservationem, & ad negotia ubique exercenda. Verum hoc intelligendum est nisi itinerationi addantur circumstantiæ annexæ operibus servilibus: ut si magno cum labore imponenda sint jumentis vel curribus onera, quæ ducantur; vel si animalia onusta, aut currus onusti, de uno loco ad alium deferantur. Hinc cit. Layman. *n. 5.* cum alijs infert, quod tale iter die Festo inchoare concessum non sit, quamvis inchoatum continuare liceat, si commodè abrumpi non possit.

21. *Quæritur VI. Quinam actus judicij Forensis diebus Festis ab Ecclesia prohibeantur, extra casum necessitatis & pietatis, per textus n. 3. relatos, cum concordantijs? Resp.* In primis hæc prohibitio generatim procedit de omnibus causis, seu litibus cum criminalibus, tum civilibus, utpote quæ omnes fieri solent cum strepitu Forensi, seu Judiciali processu. Deinde eadem prohibitio intelligenda est de omnibus partibus judicij, quæ ad tres revocantur. Prima, est inchoatio causæ per Rejectionem; quippe quæ est basis, & fundamentum judicij. Secunda, est processus; & fit per causæ cognitionem, examinationis & juratis testibus, exhibitisque instrumentis. Tertia, est per sententiæ prolationem, ejusque executionem. Et omnes tales actiones (nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat) non solum diebus Festis prohibita sunt, sed etiam ipso jure nullæ, & irritæ; adeo quidem, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus

teneat, nec sententia, quam contingit hujusmodi diebus promulgari; prout habetur c. ult. de Feriis.

Quomodo
liceant ob
necessita-
tem, vel pie-
tatem?

22. Additur verò, nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat: nam tunc secus est dicendum. Et quidem satis magnæ necessitatis ratio est, si alio tempore testes vocari, aut Judex adiri non possit, saltem sine jactura diurnæ mercedis, quia pauperes maximè solent indigere, ut notant Tannerus tom. 3. disp. 5. n. 9. Navarrus cap. 13. Man. n. 13. & alij. Quas ob causas excusantur in aliquibus locis Judices rusticorum, diebus Festis jus dicentes, aut sententiam promulgantes, quando alijs diebus rustici homines adesse, vel commodè absque jactura mercedis diurnæ vocari nequeunt: quod ipsum consuetudo aliquarum Regionum comprobat. Idem dicendum de causis, quæ celeritatem requirunt, eò quòd alioquin res peritura sit: vel si latro de fuga suspectus, die festo possit capi, & incarcerari.

Quæ lice-
ant Advoca-
to, vel
Doctori,
diebus Fe-
stis?

23. Non tamen idcirco prohibetur, quin Advocatus possit die festo dare operam studijs causâ litium, scribere quibus studuit, informare Judicem scripto, agere privatim de lite cum Procuratore, & referre causam apud Judicem, ut eâ cognitâ commodiùs ferat sententiam. Similiter licitum est Doctori, conficere consilia diebus Festis; & Civibus ad concilia convenire, & eligere ad officia. Insuper possunt die festo conficere testamenta, scripturæ, donationes, renuntiationes, & hujusmodi. Ratio horum omnium est: quia talia sunt opera animæ, & non sunt opera servilia, neque comprehenduntur in processu Judiciario.

Opera ser-
vilia per
notabilem
diei Festi
partem ex-
ercere, est
mortale
peccatum.

24. CONCL. IV. Opera servilia, vel alia prohibita, diebus Dominicis, aut Festivis, per notabilem diei partem exercere absque legitima causa excusante, est peccatum mortale. Ita communis: quia violaretur Præceptum Ecclesiasticum in materia gravi, pertinente ad virtutem Religionis. Unde meritò Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 52. propositionem damnavit: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

Quænam
censeatur
pars nota-
bilis?

25. Verum, quantum temporis requiratur, ut quis censeatur notabili parte diei laborare, sicque peccare mortaliter, non conveniunt Doctores, prout videre est apud Filliucium tract. 27. cap. 11. & alios. Nam aliqui unam integram horam censent esse partem notabilem, sicque materiam peccati mortalis: alij econtrà tres horas requirunt, quas ex viginti quatuor horis diei censent partem notabilem. Communior tamen, cæterisque
pro:

probabilior sententia, est media, quæ laborem servilem duarum horarum plùs minùs requirit, & sufficere ait ad notabilem diei partem. atque peccatum mortale constituendum.

26. Rehtë tamen monet citatus Filiucius, considerandam simul esse qualitatem operis atque laboris, & an nulla concurrat necessitas. Nam si labor sit levior, aut aliqua necessitas concurrat, facile etiam quis diutiùs laborans excusabitur à culpa mortali: quod proinde prudentis viri iudicio demetiendum erit. Hinc non facile pauperes faminæ, vel ancillæ, peccati mortalis damnandæ sunt, quæ diebus Festivis aliquot horas infumunt nendo, vel vestes suas aut suarum prolium refarciendo, sive ad fugandum otium atque inutilia colloquia, sive ob paupertatem, & quia diebus ferialibus destituuntur tempore ad talia peragenda opportuno.

Quæ alia
circa hoc
confide-
randa?

QUÆSTIO III.

Quæ causæ excusent exercentes Opera prohibita diebus Festis?

27. **C**ONCL. I. Etsi plures causæ referri soleant, quæ excusare possunt exercentes opera prohibita diebus Festis, ex tamen commodè reducuntur ad necessitatem, & pietatem. Ita desumitur ex cap. ult. de Feriis, ubi prohibentur diebus Festis opera illicita, nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat. Siquidem necessitas non habet legem, c. Quod non est. de Reg. Juris, ibi: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.* Pietas etiam excusat exercentes erga pauperes, vel miserabiles personas, opera Misericordiæ; vel præstantes ea, quæ ad Divinum cultum pertinent: nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit, textus est l. Sunt personæ. ff. de Religiosis & sumpt. funer. Hinc versus illi:

*Non Recto servat legalia Sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.*

28. **C**ONCL. II. Tunc censetur adesse necessitas exercendi opera cæteroquin die Festo prohibita, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis, sive proprii, sive alieni, aut bonorum temporalium sive priorum, sive alienorum. Ita Reginaldus lib. 19. num. 50. Navarrus, aliique; quamvis, utrum hic & nunc ejusmodi notabile damnum sit metuendum,

Pru-

Quæ gene-
rarim causæ
excusent
exercentes
opera pro-
hibita?

Necessitas
quando sic
excuset?

prudens viri arbitrio dijudicandum sit. Res exemplis fiet clarior.

Corollarium
circa bonum
vitæ.

(b) *Prædicti*
Tract.
2. dist. 2.

n. 25. & seq.

Aliud circa
bona fortunæ.

Sartores
quando excu-
santur
perficientes
die festo
vestes?

Quid de
preparatione
panni?

Alia corollaria.

Molere die
Festo, an
liceat?

29. Sic imprimis laborantes die Festo excusat necessitas imminens propriæ conservationis, vel sustentationis suæ vitæ, aut familiæ: quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto gravamine Fidelium. (b) Hac ratione excusantur pauperes, qui nisi die Festo laborent, nequeunt se sustentare, & hujusmodi.

30. Deinde necessitas, seu imminens notabile damnum in bonis fortunæ, excusat coquentes calcem, aut vitrum die Festo: quia hoc genus operis inchoatum non potest intermitteri absque notabili damno. Similiter excusantur agricolæ tempore messis laborantes, ne segetes amittant ob pluviam: in quo tamen casu, ad cavendum scandalum, consultus est, adhibere consilium Parochi, ac petere dispensationem vel licentiam.

31. Ob eandem rationem excusantur in multis casibus sartores, perficientes vestes die Festo: utputa si illæ debeant inseruire pro ejusmodi Festo; vel si sint vestes sponsi seu sponsæ, proximè nuptias celebrantium; aut vestes lugubres, vel eorum, qui ijs indigent ad servandam decentiam status. Idem censet Bassæus *de Festum III. n. 1.* si sartores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehensiones, ac injurias ex eo, quod non perfecerint vestes ante Festum. Preparatio autem vestium, quæ fit per scissuram & præparationem panni die Festivo, ex eo excusari potest, quia non est labor servilis: cum propriè competat Magistris, nec habeat adjunctum magnum laborem.

32. Huc accedit necessitas Reipublicæ, utpote cui magis subveniendum est, quàm privatæ. Sic excusantur milites jacientes aggeres die Festo, vel alia servilia opera peragentes pro defensione patriæ. Item necessitas Proximi, nam ob hanc licitum est die Festivo laborare ad extinguendum incendium in domo Proximi, & Chirurgo ad sublevandum infirmum, & hujusmodi.

33. Quæres, an liceat die Festo molere triticum, quando molendinum agitatur aquâ, vel vento? Respondet Bassæus *loc. cit.* affirmativè, atque pro hac sententia allegat Bonacinam, Rodriquez, & alios: quia (inquit) tunc aut nullus, aut exiguus labor intervenit. Verùm seclusâ necessitate, aut speciali alicujus loci consuetudine, hoc passim admittendum non est: idque tum ratione scandali vitandi, tum quia in molendinis non modicus

dicus simul labor servilis intervenit. Unde Bonacina tom. 2. disp. 5. quaest. un. punct. 3. num. 9. ait, si tales molitores notabilem temporis partem in his insument, eos non excusari; nisi id faciant ex necessitate, v. g. ob multitudinem concurrentium ad molen- dinum, quibus satisfacere nequeunt diebus feriatis.

34. Insuper causis, excusantibus exercentes opera prohibi- ta die Festo, communiter addunt Doctores occursum lucri trans- euntis, an excuset? Occursus lucri trans- euntis, an excuset? id est, illius, quod amplius acquiri non poterit, nisi die- bus Festivis talia opera fiant. Et hoc probatur ex Jure Canoni- co, cap. Licet. de Ferijs, ubi Ecclesia, tanquam pia Mater, ex hac ratione diebus Festivis (praeterquam in majoribus anni Solemni- tatibus) indulget piscationem halécum, quae certo duntaxat ani- ni tempore transire solent. Unde ob paritatem rationis idem de piscatione aliorum piscium, certo tantum anni tempore oc- currentium, & de alijs hujusmodi rebus temporalibus, quae cum tempore pereunt, nisi Festivis diebus acquirantur, passim tradunt Doctores.

35. Tandem similia opera diebus Festivis praestari solita ex- cusat legitima consuetudo, sive generalis, sive specialis quorun- dam locorum, quae scitur, & toleratur à Prælatis Ecclesiasticis. Ratio est: quia prohibitio talium operum die Festo fuit introdu- cta solo Jure Ecclesiastico; ergo nihil obstat, eam tolli rationabi- li & legitime praescripta consuetudine contraria: cum generali- ter hujusmodi consuetudo derogat Juri positivo humano, cap. ult. de Consuetud. Sic in pluribus locis Pistores consueverunt pinse- re panem, & Cerevisiarj incipere praxaturam cerevisiae à vespe- ris diei Festi: Mercatores etiam in Nundinis solent per aliquam diei partem exercere publicum mercatum.

Q U A E S T I O I V.

Quae sit obligatio audiendi Missam diebus Fests?

36. **C**ONCL. I. Extat grave Praeceptum Ecclesiasticum, re- verenter audiendi Missam diebus Dominicis, Festivis. Extat Prae- ceptum de Missa reve- renter au- dienda die- bus Festivis. que. Patet hoc ex can. Missas. de consec. dist. 1. Et licet ibidem soli Saeculares nominentur, tamen ex communi consue- tudine, quae est optima legum interpres, sub dicto Praecepto etiam comprehenduntur Clerici, & Sacerdotes non celebrantes: quam- vis hi, si dictis diebus celebrent, hoc ipso & quidem eminenter, Missam audire censeantur. Id ipsum liquet ex can. Omnes fideles. de consec. dist. 1.

M m m m

37. CON-

Peccat mor-
tali-
ter ne-
gligens no-
tabilem ejus
partem; &
quæ sit salis?

37. CONCL. II. Peccat mortaliter, qui notabilem Missæ partem dictis diebus culpabiliter audire prætermittit. Ita omnes Catholici, & patet ex proximè dictis. Et quidem notabilis pars, est dimidia vel tertia pars, secundum omnes Doctores: aut totum Missæ principium unà cum Epistola, & Evangelio, ut plures volunt; non autem, si ab initio Evangelij usque ad finem quis Missam audiat, etiam si reliquum, nempe initium Missæ cum Epistola prætermiserit. Addunt multi Doctores, ut Layman lib. 4. tract. 7. cap. 3. n. 3. Gobat. tract. 5. Theolog. Experim. n. 135. Suarez, Rodriguez, Azorius, & quidam alij, etiam ab eo evadit peccatum mortale, qui venit primum post Evangelium, modo permaneat usque ad finem ultimi Evangelij inclusivè: quia audiendo ultimum Evangelium, videtur compensare primum Evangelium neglectum.

Audire Mis-
sam, in quo
consistat?

38. CONCL. III. Audire Missam, non est verba Missæ intelligere, utpote quod plebei non possunt; nec audire Sacrifican- tem, quod surdi nequeunt; neque videre eundem, quod cæci frustra desiderant: sed Missam devotè audire, est esse præsentem Missæ, & vacare Deo; sive, corpore adesse, & mente attendere ad Sacrificium. Ita communis.

Explicatur
hoc amplius.

39. Unde ad auditionem Missæ requiritur simul & devota, & corporalis præsentia. Porrò devotio ista ad Missæ auditionem requisita, explicanda est conformiter necessariæ intentioni, & attentioni, ad recitationem Horarum Canonicarum requisitæ, de qua alibi. (c) Corporalis præsentia consistit in hoc, quòd quis suo corpore præsens sit in eo loco, in quo fit Sacrum; idque vel physicè, ut si intra Capellam vel Ecclesiam, ubi Missa celebratur, præsens adsit; vel saltem moraliter, prout illi Missam audire censentur, qui animo Missam audiendi stant, aut flectunt ante januam illius Ecclesiæ, quam præ hominum multitudine ingredi non valent, vel qui introspiciunt per fenestram.

(c) Tract. 6.
Dist. 1. q. 4.

An satisfa-
ciat, qui si-
mul duas
Missæ par-
tes audie-
rit in Ce-
lebrantium?

40. Quæres, an satisfaciat Præcepto Ecclesiæ, qui audit partem posteriorem unius Missæ, v. g. ab Elevatione ad finem, & deinde priorem alterius Missæ usque ad Elevationem, vel econtrà; aut si quis à duobus Celebrantibus, quorum unus Missam incipit, alter ab Elevatione pergit, simul audiat utramque? Resp. I. Si quis non successivè, sed simul audiat duas tales partes Missæ à duobus Sacerdotibus simul celebrantibus, talis non satisfacit Præcepto. Ita defactò indubitatè tenendum est, & quòd ad hoc punctum nonnulli libri cautè legendi. Siquidem Inno- centius

Quaest. IV. *Quæ sit obligatio audiendi Missam diebus Festis?* 641
centius XI. hanc inter alias Propositionem, ordine 53. damnavit, & doceri, atque practicari prohibuit: *Satisfacit præcepto Ecclesie de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul a diversis Celebrantibus audit.*

41. Resp. II. Nihilominus multi Doctores probabile censent, mortaliter non delinqui ab eo, qui successivè audit duas medietates Missæ à diversis Sacerdotibus dictas; quamvis veniale peccatum, & in suo genere grave, committatur per hoc, nisi quis legitimè impeditus fuerit, quò minùs integram ejusdem Sacerdotis Missam audiret. Ita Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3. n. 4.* Gobat *loc. cit. n. 143.* Navarrus, & nonnulli alij, quos citant, contra non paucos oppositum tenentes. Ratio esse potest: quia parùm refert, quid de æquipollentibus fiat; simulque ordo partium inter se non videtur pertinere ad substantiam præcepti: sic enim in simili satisfacit præcepto Ecclesie Clericus, qui priùs recitat Laudes, quàm Matutinum. Hæc sententia necdum est condemnata: unde etiam Jo. Cardenas *in Crisi Theolog. ad Propositionem 53. Innocentij XI. cap. 7.* eam censet probabilem, dummodò imposterum per Sedem Apostolicam oppositum non declaretur.

Vel saltem successivè?

42. CONCL. IV. Auditio Missæ per se loquendo præferenda est sacre Concioni, si utraque audiri non possit. Ita communis: nam audire Missam diebus Dominicis, Festivisque, est de præcepto, non item audire Concionem, per se & ordinariè loquendo: atqui opus consilij non est præferendum operi debito ex præcepto. Dicitur, *per se loquendo*: nam per accidens, & in casu extraordinario, fieri potest, ut Concio præferatur audicioni Missæ; si nimirum urgeat necessitas addiscendi necessaria Fidei, hæcque commodè nequeant aliàs addisci; vel si exemplum unius necessarium sit ad inducendos cæteros pro audienda Concione &c. Bonacina *disput. 5. de Prac. Decal. quest. 2. punct. 2. n. 28. & alij.*

Auditio Missæ num præferenda Concioni?

43. Possent hoc loco Quæstio moveri de peregrinis & adventantibus, an teneantur ad Festa particularia locorum, per quæ transeunt, ibique abstinere à servilibus, & Missam audire: item an quis de loco, ubi est Festum, possit omisâ etiam Missâ ad laborandum exire in alium locum propinquum, ubi id non celebratur. Verùm de hoc, atque attinentibus materijs, ex professio jam dictum est *Tract. 2. Dist. 3. Quest. 3 & 4.* Ibi videatur.

Alia Quæstio, remissivè,

Mmm 2

QUÆ-

Q U Æ S T I O V.

Quæ causæ excusent à Præcepto audiendi Missam?

Generatim
Missæ audi-
enda excu-
sat impotē-
tia physica,
& moralis.
(d) Tract.
2. Dist. 2.
n. 25. &
seqq.

44. **C**ONCL. I. Quamvis plures communiter assignari solent causæ, ob quas quis excusari possit ab obligatione audiendi Missam die Festo; eæ tamen commodè reducuntur ad impotentiam, cum physicam, tum moralem. Hæc Conclusio supponit ex dictis (d) alibi, quod leges Ecclesiasticæ in casu impotentia non obligent; idque, quantum ad propositum, clarius habetur cap. ult. de Ferijs, ibi: *Nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Quo supposito,

Impotentia
physica de-
claratur.

45. Probatur Conclusio inductione. Et quidem ob impotentiam physicam (quæ est impotentia simpliciter) excusantur, qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur. Item, qui tam gravi morbo decumbunt, ut Missæ interesse non possint. Similiter, qui longum iter faciunt non inveniētes locum, ubi Missam audiant: ut fit in terris infidelium, & in mari. Et idem de alijs similibus.

Impotentia
moralis cō-
tingit varijs
modis.

46. Deinde ob impotentiam moralem, plures adhuc excusari possunt. Nam impotentia moralis censetur tunc contingere, cum nequit audiri Missa absque jactura boni notabilis æstimationis, aut non nisi cum magna difficultate, vel labore: quæ postea in casibus particularibus arbitrio viri prudentis dijudicanda erunt. Quia igitur generatim sunt quatuor bonorum genera, scilicet bona animæ, corporis, famæ seu honoris, atque fortunæ: hinc circa ea omnia hujusmodi impotentia moralis accidere potest.

I. Ob peri-
culum boni
animæ.

47. Hinc imprimis ob impotentiam moralem circa bonum animæ occurrentem, excusatur quis ab audienda Missa, si nequit adire templum sine periculo labendi in peccatum: ut si quis tempore persecutionis timeat periculum abnegandæ Fidei, si à persecutoribus comprehendatur; aut si virgo prævideat periculum stupri in via sibi inferendi, & hujusmodi.

II. Ob peri-
culum cor-
poris.

48. Deinde propter periculum imminens corpori excusatur quis, si ex probabili conjectura, & non solâ vanâ imaginatione ductus timeat, ne in via aut in ipso Templo vitam amittat, utputà ob sicarios, ob aëris intemperiem, vel infectionem, &c. Item si timeat jacturam sanitatis, aut reincidentiam in morbum; vel adsit periculum notabiliter retardandi convalescentiam, si
ipse

ipse Sacrum audiat in Templo: uti quandoque contingit laborantibus febri, & alijs hujusmodi morbis, in quibus standum est iudicio viri prudentis, ac præsertim Medici.

49. Quæres, an distantia loci excuset ab auditione Missæ? Distantia loci, an etiam excuset?
Resp. Quandoquidem distantia loci ad Templum non modicam sæpè causet corporalem incommoditatem senibus, claudis, labore pridiano valdè fessis &c. proinde ex hoc capite tales nonnunquam contingit excusari, præsertim accedente tempestate nivali, aut nimbosâ. Ita communis.

50. Etsi verò non possit absolute determinari certa distantia, quæ sit necessaria, simulque sufficiens, pro omnibus & singulis hominibus excusandis; quandoquidem homines sint adeò diversæ complexionis, & alibi robusti, alij imbecilliores, aliqui etiam divites, qui curriculo ad Ecclesiam vehi possunt, simulque tempestatis nimbosæ atque hyemalis habenda sit ratio, &c. Nihilominùs loquendo de hominibus mediocriter valentibus, & peculiarem excusationem non habentibus, quidam Doctores apud Gobat *Tract. 5. Theol. Experim. num. 486.* sufficere asserunt pro excusatione peditis distantiam unius horæ, vel quinque horæ quadrantes: alij verò majorem exigunt distantiam, vel spectandam loci consuetudinem ajunt, aut hoc absolute iudicio prudentum relinquunt expensis circumstantijs discernendum. Certè plerique sibi ducerent religioni, si cessante aliâ causâ omitterent Missæ auditionem ob distantiam unius horæ; & punirentur illi, qui deprehenderentur ferè semper à re Divina abesse solùm, quia distant sesqui hora à Templo. Quamquàm nullus prudens Confessarius movebit his scrupulum, etsi iteratò tales maneant domi; cum variæ aliæ circumstantiæ non rarò concurrant iter tam longum aggravantes, ut meritò detur locus excusationi.

51. Rursus propter periculum famæ, & honoris, quidam III. Ob periculum famæ, & honoris. excusari possunt. Sic communiter Doctores excusant illum, qui non habet vestem decentem, ita ut nequeat sine dedecore, aut gravi derisione, seu notabili pudore, comparere in publico. Similiter excusant puellam cæteroquin honestam, quæ putatur casta, & tamen gestat uterum, ne videlicet publicè confundatur; & hujusmodi. Si tamen tales possint primæ Missæ in tenebris sine probro interesse, obligantur ad eam audiendam, nisi aliud excuset.

IV. Ob peri-
culum bo-
norum for-
tunæ,

52. Tandem ob periculum bonorum fortunæ excusantur ij, quibus imminet damnum infortunis, si pro Missâ audienda velint ire ad Ecclesiam: quod intelligit Gobat *loc. cit. num. 491.* non tantum de damno notabili, sed etiam de metu mali mediocris bonorum. Sic famuli excusantur, qui domi remanent ad ejus custodiam, vel ob furtum aut incendium avertendum, &c.

Excusantur
aliqui ex
Titulo pie-
tatis,

53. His omnibus accedit titulus pietatis officij seu obedientiæ; quamvis & hæc ad impotentiam moralem reduci possint. Sic ex titulo pietatis, seu Charitatis Proximi, excusatur ab audienda Missâ, qui inservit ægro, cui præsentia inservientis est necessaria, ita ut ab ipso recedere non possit: nam majus est vinculum præcepti Charitatis Proximi, quam præceptum Missæ audiendæ; cum illud Jure naturæ, hoc autem Jure duntaxat positivo Ecclesiastico obliget. Idem in similibus casibus dicendum de matre, vel nutrice, quæ infantes deserere non possunt, dum non habent alium eisdem assistentem.

Et officij.

54. Ex titulo officij excusantur excubitores ad portas, val-
la, turres; itémque custodes pecorum, & hujusmodi. Qui tamen tenentur mutare vices, quando sunt plures, & potest a paucioribus custodia convenienter peragi, fiuntque successivè plura Sacra. Et hæc tenus dicta ad alios consimiles casus sunt extendenda, atque juxta exigentiam rerum applicanda.

An impediti
audire Mis-
sam, tene-
antur domi
orare?

55. Porro in casu, quo quis habet impedimentum legiti-
mum non audiendi Missam die Festo, consilium omninò salutare est, domi per aliquod tempus vacare orationi; id tamen non esse in præcepto, docent Navarrus *cap. 21. Manual. num. 7.* Reginaldus *lib. 19. num. 19.* Herincx *part. 4. disp. 8. de Sacrificio Missæ, num. 223. & 224.* solvens contraria, & alij: cum talis oratio domi peragenda, minimè comprehendatur sub nomine Missæ; si-
mulque finis præcepti non cadat sub præcepto. Nihilominus

(e) Ut di-
stum Tract.

4. Dist. 2. hominibus consulenda est, ut cum Jure naturali teneamur De-
um quibusdam cum virtutum Theologicarum, tum Religionis
5. n. 9. & actibus quandoque per vitæ decursum revereri, (e) huic obli-
6. n. 9. & gationi eò melius satisfiat. In quem proinde finem D. Augu-
7. n. 9. & stinus *Serm. 251. de Temp.* optimè loquitur, atque eum, qui non
8. n. 9. & potest cum cæteris Sacro interesse, exhortatur, *ut saltem in do-*
9. n. 9. & *Tract. 5. mo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere pensum servi-*
10. n. 9. & *Dist. 1. n. 1115.*

49.

DI.